

*2910 • 08-37-40-200

בס"ד, בית מדרש המאי"ר לארץ | שנה שמינית - ה'תשפ"ה | גליון 405

מטות מסעי | בכח הדביקות בה' יתברך לאזן את כל כחות הנפש והחושים

מסיל רות אל הנפש

שביבי אור בפנימיות, חסידות וקבלה
מתורת אבינו מו"ר הרב יורם מיכאל אברג'ל זיע"א

עפ"י שיעורי בנו וממשיך דרכו הגה"צ
מו"ר הרב ישראל אברג'ל שליט"א

נלווין זה הוקדש ע"י ה"ה החפץ בעילום שמו חי"ו
לשפע ברכה, הצלחה וישועה בנ"ר.

מסילות אל הנפש

בכח הדביקות בה' יתברך לאזן את כל כחות הנפש והחושים

1. מציאאות ושמה "ירידת הדורות"
6. מהו אדם חי?
9. הרגש - עיקר החיים
11. מעשה שבירת הכלים
12. "ירידת הדורות" - ברגש!
13. מעלתם של ישראל
15. בקשתם של בני גד ובני ראובן
19. נזק רב ממדים
21. כחם של חמשת החושים
22. התפתחות הטכנולוגיה - "ירידת הדורות"
27. העולה מן האמור להלכה ולמעשה

המזנונים להקדיש לברכה, לרפואה
ולעילוי נשמת יקיריהם
ניתן להתקשר
08-37-40-200
***2910**

מוקדש לעילוי נשמת
דוד בן חנה ז"ל
לבית משפחת שטרית
נלב"ע י"ח טבת התשפ"ד
תנצב"ה

המזנונים להקדיש לברכה, לרפואה
ולעילוי נשמת יקיריהם
ניתן להתקשר
08-37-40-200
***2910**

הזמינו לבית או לעסק
קופת צדקה מהודרת

הצטרפו לשיעור היומי
עם משלוח עד הבית!

בית המדרש המאי"ר לארץ

הדפסת והפצת ספרי מוריש ורבינו הרב יוסף מייכאל אברהם זצ"ל

8771301 345 נתיבות ת.ד. 666 הקציר 08-37-40-200/*2910

office@h-l.org.il 077-223-1130

www.hameir-laaretz.org.il המאיר לארץ

054-26-380-26 08-649-9859 08-930-1335

לקבלת 'רגע של אור'

קו 'המאיר לארץ'

בית ההוראה - עהרת הבית

ע"ר 580654762 | למוסד אישור מס הכנסה לעניין תרומות לפי סעיף 46 לפקודה

- כל הזכויות שמורות -

פרשת מטות-מסעי

מציאות ושמה 'ירידת הדורות'

והלאה מתדרדרים הנשמות כלפי מטה ומתרחקים יותר מהראש.¹

וכך תיאר רבינו הגר"א את מסלול ירידת הדורות:²

משה רבינו היה אב הנביאים והיה במקום גבוה מאוד, והנביאים שאחריו כבר ירדו משמעותית, ודניאל היה הממוצע בין הנביאים לדורות הבאים.

ומדור לדור הלכו ונתמעטו... וכשנחרב בית המקדש השני - יצאה הרוח מבני ישראל ונשארו גוף בלא נפש.

ומכל מקום כל זמן שהיו חבורות וישיבות גדולות - הגוף היה קיים (מעל האדמה).

אך אחרי שהתגברה הגלות, לקח הקב"ה, כביכול, את ה'גוף' וקבר אותו עמוק בתוך האדמה! ומאז החל תהליך רקבון ה'גוף' באדמה.

במעמד הר סיני קיבלו עם ישראל את התורה, ומאז נעשו לעם הנבחר. וכמו שנאמר: "כי עם קדוש אתה לה' אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה" (דברים ז, ו).

אותו דור שזכה וקיבל את התורה הקדושה, היו במדרגה עליונה מאוד. והתורה שרצתה להגדיר את מעלתם, הגדירה את זה במילה: 'ראש!' וכך נאמר: "וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ בְּהַתְאַסֵּף רָאשֵׁי עַם יִחָד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל" (שם לג, ה):

'מֶלֶךְ' - הוא משה רבינו, וכל אנשי דורו היו במדרגה עליונה כעליונות הראש לגבי הגוף! ומאותה עת החלה 'ירידת הדורות'.

ולכן אנו קוראים לכל קבוצה של זמן בשם 'דור'. כי משמעות התיבה 'דור' הוא מלשון מתדרדר, פירוש מתגלגל, היינו שמדורו של משה רבינו

מעין החכמה

2. ליקוטי הגר"א בסוף ספרא דצניעותא (ליקוט ט).

1. כך ביאר הגאון רבי משה וואלפסון (ליקוטי אורות - סוף עמוד קלג).

אך כעבור תקופה, 'נרקבו העצמות'...
ועתה (בדורו של הגר"א), נשארנו תלולית
של עפר...³

וכך זה ימשך עד שיבוא המשיח ויתקיים
בנו: "הַתְּנַצְרִי מַעֲפָר קוֹמִי" (ישעיה
נב, ב) ... (עד כאן תו"ד הגר"א).

בתחילה, 'נרקב הבשר' ובעקבות
כך נתמעטו כחות הנפש
וההשגה. אולם, ה'עצמות' עדיין היו
קיימות, והם התלמידי חכמים שבישראל,
שהעמידו בכח תורתם את עם
ישראל.

מעין החכמה

הבדולח הטהורה של הצדיק, הבחינה כהרף
עין בזיו המשי הבהוק שעל מתני הנכד, ומשא
נוקב של תוכחה החל מושמע באזניו על אתר.

'מה' האבנט הזה לך?! - יסר הסב את נכדו
במילים כדרבנות - 'וכי עשיר אתה, או
בן עשירים אתה, שאזרת למתניך אבנט יקר
שכזה?! כלום עם אבנט פשוט וזול אין יוצאים
ידי חובה?! העיני האנשים לנקר תבקש?!"

לא על רגל אחת השלים הצדיק את חוק מוסרו.
שעה ארוכה חותה היה גחלים בוערות
מכבשן לבבו היוקד, ומסרן למי שאמור היה
לירש את מקומו ולהמשיך את מנהיגותו ברבות
הימים. כל כך, כדי להעמיק ולקבוע בקרבו את
הסלידה מחפצי החומר שאין בהם ממש.

הואיל וכבר נסבה השיחה על אודות
מהותם וערכם של קנייני עולם
הזה, שוב לא טמן הסב את ידו, והמשיך
לחקור ולדרוש, בפרטים ובפרטי פרטים, על
מנהגי ממון הנוהגים באותו בית חדש
שהקים זה הנכד בישראל לא מכבר.

'מהו' סכום הנדוניה שהוכנסה לך? - שאל
הצדיק.

'אלפיים' רובל כסף? - השיב רבי מנחם
מנדל, הנכד.

3. ובענין זה הובא בספר הנפלא בסוד
עבדיך (חלק ד - עמוד קמג) לגאון
רבי מרדכי גרליץ שליט"א, וז"ל:

שומר צניעות היה הגה"ק רבי שניאור זלמן
מלאדי בעל ה'תניא', ואף עמל היה
להשריש אותה מדה בקרב סביביו. מנהגים
של סלסול וגינונים של רמות רוח, זרים היו
לרוחו הטהורה, ובכללם - מלבושי כבוד
ואיצטלות של יקר. ועוד יותר משהקפיד
בדבר עם אנשי שלומו וסגל חסידיו, הקפיד
עם בני ביתו ויוצאי חלציו, לבל ידבק בידם
מאומה מרדיפה אחר ההידור והמותרות.

אברך צעיר לימים היה נכדו, רבי מנחם
מנדל - הנודע לימים, כגאון הצדיק,
בעל ה'יצמח צדק' - אשר זה לא מכבר יצא
מחופתו. כאשר אזר למתניו את אותו אבנט
נאה, ארוג משי, מעשה ידי אָמֶן, שנמנה בין
הדורונות ששוגרו לו ביום חתונתו, לא מצא
בו שום פסול. אף על פי כן, זהיר היה לחולצו
מעליו, כל אימת שעמד לכנוס אל הקודש
פנימה, למחיצת סבו הדגול, כדי לחסוך
ממנו אפילו ספק ספיקא של מורת רוח.

ברם, אותה זהירות יתירה לא עמדה לו. פעם
אחת, הסיח דעתו מן הענין, ונכנס לפני
ולפנים אזור בתפארה באותו אבנט. עין

מעין החכמה

(מקושט ומעוטר) ולמרגלותיו פזורים היו בתי עסקי, חנויותיו ומחסניו המרובים של בעל הבית. היתה זו חצר ענקית, כמין אחוזה בזעיר אנפין, אשר ריכזה בקרבה אוצרות עתק ועושר כביר. לשונות האש ותימרות העשן שהתאבכו מתוך הבית, המשיכו להשתרע על פני החצר כולה והטילו איום כבד גם על יתר בתי העיר.

תוך דקות ספורות ניעורה כל העיר וההתייבשה על רגליה. המקום כולו היה לחרדת אלקים. בריות מבוהלות התרוצצו ברחובות כאחוזי טירוף. הללו נושאים דליי מים, והללו יוצקים אותם אל תוך הבערה, הללו עוסקים בחילוץ נפשות, והללו - בהצלת רכוש, הללו מטפסים על כתלים ופורצים חלונות. והללו פוברים ידיהם ביאוש, הללו קוראים וצועקים מתוך רוב פועל, והללו מייללים וצווחים מתוך אימה ופחד.

סוף דבר, מן השמים ריחמו, והצליחו המצילים לבלום את התפשטות הלהבות הלאה. מילאה האש את כריסה באותו מקום שפרצה בו בלבד, ואילו יתר בתי העיר היו לבעליהם לשלל. גם באותה חצר עצמה שאחזה בה הדליקה, עם שהיה אמנם הנזק עצום ורב, הרי שקרבנות בנפש לא נתבעו בה בסייעתא דשמיא, ויהי להם הרכוש האבוד במאכולת האש, לפדיון ולכופר נפש.

למחרת, ידעו כבר כל בני לאדי דבר לאשורו, כי ירדו לטמיון כל נכסי ר' רפאל הגביר ועושרו, רק נפשו ונפשות ביתו היו לו שלל לאשורו, ואך בקושי איזו כסות לעורו. כל יתר רכושו וקנייני שפר אשר רבים ועצומים היו מלהכתב בספר, הפכו לאיי מפולת ולתילי אפר - הורם הנזר והוסר הַצֶּפֶר (עטרה)!

ומה עשית בהם? - המשיך הסב לחקור.

'אמור אני להשקיעם במסחר, אצל ר' רפאל, מגדולי עשירי העיר!"

וכי לא עדיף היה לוא השקעתם אצלי, פה בקופת הצדקה אשר לי?"

חינך קל השתפך על פניו של רבי מנחם מנדל. ברי היה לו, כי אך בדיחותא קלילא היא שהשמיע הסבא זה עתה. אולם פניו של הצדיק הרצינו.

'לא לצון חומד אני עמד! - העמיק הצדיק את נימת קולו - 'דברים של 'קום ועשה' אני דובר אליך! מה תתן לך ומה תוסיף לך השקעת הממון בעסקי הגביר, מקום אשר אף הקרן איננה שמורה ומובטחת בו, טוב תתן את הממון לי, לעסקי הצדקה שלי - פירות תאכל בעולם הזה, והקרן תהא קיימת לך לעולם הבא!"

משניסוטה השיחה שוב לצד אחר, וענין הנדוניא לא הוזכר בה עוד, מצא רבי מנחם מנדל עצמו רשאי לנהוג בממון כמנהגו של עולם וכפי שחשב לעשות מעיקרא, ואותו ממון אכן הושקע בעסקיו של ר' רפאל העשיר.

לשונות אש אדמוניות נחרצו לעומת הרקיע הלילי של לאדי. עד מהרה האדים כל האופק, וריח של שריפה נישא בחלל. אש להבה התלקחה באישון ליל בטבור העיר, והחלה ללחך ברעבתנות פראית על ימין ועל שמאל.

בית המוקד, לא היה אלא המפואר שבבתי העיר, כטירה של אצילים היה בנוי לתלפיות, בראשו הזדקר מגדל הדור ומצועצע

מעין החכמה

בקול רם ונימה של התרפקות על זכרונות קדומים נשמעה בקולו:

'חבל, חבל על דאבדין ולא משתכחין!" דיבר הרבי כמשיח עם עצמו - 'אי ויי, יהודי ווהלין היקרים מן הדור הקודם. החסידים הפשוטים שבכם, הכפריים הפשוטים והתמימים של פעם - אייכם, אייכם!! היכן תימצא עוד אותה אמונה תמימה, אמונת חכמים זכה וברה, אשר פיעמה בקרבכם!! מי ינסוך ברוחם של אברכי המשי שלנו, החסידים הצעירים בני דורנו, ולוא בבואה דבבואה מאותה אמונת אומן שהיתה עטרה לראשיכם!!'

שני אגלי דמע לוהטים גלשו בחשאי מעיניו הנישאות אל על, ונבלעו חיש בצחור זקנו היורד על פי מדותיו. דממת קודש עמוקה כתהום שררה בחדר. לפתע, התעשת הצדיק מהרהוריו והחל מספר באזני נכדו, את אשר אירע לו עם חסיד פשוט של פעם, יהודי כפרי תמים בוהלין של הימים ההם.

שב הייתי אז לביתי משהייה במזריטש - פתח רבי שניאור זלמן וסיפר - כאשר פקדה אותנו סופת שלגים עזה על אם הדרך. גם בלאו הכי, היו הדרכים משובשות מאוד והנסיעה בהן קשה, וכאשר החלו תילי השלג נערמים לרום המסילה, שוב לא היתה אפשרות להתקדם כי אם עקב בצד אגודל.

אם לא די בכך, הרי שבדיוק לאותה נסיעה, לא נזדמנה לי כי אם עגלת משא רעועה, אשר אף מכסה לשמו לא היה מעליה. גם הסוסים שנהגו בה, ידעו שנים צעירות מאלו, ורגליהם הקשישות ניגפו עכשיו בכל תלולית של שלג שנתגבשה ביניהן.

רבי מנחם מנדל, נכדו של הרבי, ככל אותם רבים רבים בדומה לו, אשר הונם וממונם מושקעים היו בעסקיו של ר' רפאל שנמוגו בעשן, לא העלו עוד על דעתם פתח תקוה כל שהוא להשיב לעצמם את הממון האבוד. ברי היה להם, כי נסתם הגולל אפילו על הקרן המושקעת, וכי אין להם אלא להפטיר אחריה: 'וי לחשרון כיס!'

ברם, יתיר עליהם היה רבי מנחם מנדל, שבנוסף לנזקו הכבד, מסובל היה גם בבושת פנים. בוש היה להראות פנים בפני סבו הגדול, אשר הזהירו מראש לבל יניח מעותיו על קרן צבי של קנייני חומר כלים ונפסדים. לפיכך, משעברו ימים מספר, ולא שאל זקנו ולא חקר ולא דרש על אודות נדונייתו, רווח ללבו והוקל מעליו. בטוח היה, כי ירד הנושא מעל הפרק ושוב לא יעלה. אולם, 'ימים ידברו' כתיב, ובבוא היום, גם ענין זה שב ונדרש.

היה זה תקופה ניכרת לאחר אותו מאורע, כאשר בעיצומה של שיחה הציג הצדיק בפני נכדו את השאלה:

'נו, ומה עלה בגורלה של הנדוניה?'

נבש רבי מנחם מנדל פניו בקרקע, הסומק פרח בלחיי ועד תנוכי אזניו הגיע, ובהיותו מובטח בסבו הגדול, כי הרז לא אניס לו, השיב קצרות:

'כלתה בעשן!'

אנחה כבידה נעקרה מחזהו של הצדיק. עיניו היוקדות רשפו גיצי הוד, מצחו הבהיר והרם נקמט קימעה, הוא נתהרהר

מעין החכמה

'לימים הנוראים', השיב החוכר, 'נוסעים אנחנו אל העיר הסמוכה מרחק ארבע פרסאות מכאן, ואילו בשאר ימות השנה נאלצים אנו להסתפק בתפילה ביחיד. גם לשאר צרכי הדת מזדקקים אנו לשירותי העיר הסמוכה!'

'הכיצד?!' - המשכתי להקשות ולא הרפיתי - 'יהודי זקן כמותכם יבלה את ימיו בין הגויים, ללא מנין, ללא בית כנסת, ללא ספר תורה?! ומדוע לא תעקור מכאן העירה?!'

'ופרנסתי מה תהא עליה?' - שאל הלה.

'כדי לזון ולפרנס מאה בעלי בתים יהודים בעיר, יש לו לקדוש ברוך הוא די והותר', השבתי לו מיניה וביה, 'ואילו רק בשבילך לבדך תקצר ידו, חלילה!'

המשכנו עוד לשוחח בדברים אחרים, ובמהלך השיחה סיפרתי לו, כי שב אני עתה ממזריטש.

'מה?!' - קרא לפתע האיש ביראת הרוממות - 'אתם הינכם תלמידו של המגיד הקדוש ממזריטש?'

'הן!' - השבתי לו.

הוא קם ויצא את החדר, ולא שב עד עבור כמחצית השעה. גם כששב לא אמר דבר, רק המשיך לעמוד לפני באימה וביראה כעבדא קמיה מריה. פתאום, התחלתי מבחין בתכונה קדחתנית בבית ובחצר. הבטתי לימין, הבטתי לשמאל, והנה רואני עגלות רתומות לסוסים ניצבות בחצר, ובני הבית עוסקים בהטעתה רהיטים, כלים וחפצים שונים על גביהם.

העגלון הגברתו, אשר היה גם מכורבל כדבעי באדרת כבשים גסה, לא התפעל יתר על המדה ממזג האויר הסוער, והמשיך לעשות את דרכו בעצלתים כמו לא אירע דבר. אולם את גופי החלוש והרפה, אחזה צינה קשה, ומבלי שאחוש בכך, החלו אברי קופאים אט אט בקור הנורא. משהבחין העגלון במצבי, כבר לא היה בי כח אפילו להוציא הגה מפי, שלא לדבר על הנעת יד או רגל. הוא מיהר לעצור את העגלה, נטלני בזרועותיו והחל לרוץ עמי מהרה אל כפר סמוך, כדי למצוא קורת גג להחיותני.

הדלת הראשונה שנקרתה לפניו, היתה של חוכר יהודי זקן, בן ווהלין פשוט אשר ניהל פונדק במקום. הלה נחלץ מיד להצלתי, קרבני אל האח הבווערת והחל מעסה את אברי הקפואים ביין שרוף, עד שעלה בידו לאחר עמל רב להחזירני לקו הבריאות.

אחרי ששבה אלי רוחי וחזרתי לאיתני, הבעתי לאיש את תודתי העמוקה על מאמציו המרובים להצלת נפשי, והחילונו מגלגלים בשיחה על דא ועל הא.

'כמה שנים יושב אתה בכפר זה?' - שאלתי לפי תומי.

'למעלה מחמישים שנה!' - השיב החוכר.

'כמה יהודים דרים כאן?' - הוספתי לשאול.

'רק אני ובני ביתי!' - השיב האיש.

'היתכן?!' - תמהתי - 'ומה עם תפילה בציבור, קדיש, קדושה, וברכו, קריאת התורה וכולי?!!'

ובפרט כשמתבוננים בעולם המעשה ורואים כיצד התפתח עולם המדע והטכנולוגיה, בצורה שהעליונות על הדורות הראשונים ברורה לעין כל! כיצד אפשר להבין את הענין של "ירידת הדורות"? **וכדי** להשיב נקדים...

והאמת⁴ כשאנו מנסים להבין זאת, אנו מתקשים, שהרי בהסתכלות שטחית, נראים הדברים לא כך, דהלא גם בזמננו לומדים תורה, ואף מחדשים בה. מתפללים, ואפילו בכוונה. מתקדמים בעבודת ה'. מקיימים מצוות, ואפילו בדקדוק ובהידור. והאיך אפשר לבטל את כל זה, ולומר דכל זה כלא נחשב הוא?

מהו אדם חי?

טוב ומהו רע, מה מותר ומה אסור, איך נדע כיצד להתנהג?⁵

אי אפשר לחיות בעולם שלנו ללא הגדרות. שהרי אם לא נגדיר מהו

מעין החכמה

ומטלטליו, לזנוח אחריו פונדק מטופח, חצר ומשק, ולעקור מן הכפר בו ישב ובו התפרנס למעלה מיובל שנים אל עיר זרה ונכריה לו...

'מה פשר התכונה הרבתי הלזו בחצר', הבעתי בפניו את תמיהתי, 'בעיצומה של סופת שלגים עזה שכזו?'

ואילו כיום, אומרני גלויות ומפורשות, כי מוטב להשקיע כאן מאשר שם, ואין איש שם על לב...

'מה זאת אומרת?!" - השיב הלה בתמיהה על תמיהתי - 'עוקרים אנחנו מן הכפר העירה, כאשר אמרתם!'

4. **הובא** בספר שערי בית ה' (עמוד סד), לגאון רבי יוסף סטפנסקי.

'צא ולמד' - סיים הרבי את סיפורו באזני נכדו - 'עד היכן הגיעה מעלתם באמונת חכמים של יהודים פשוטים מן הדור הקודם! -

5. **בשיחה** שמסר הגאון רבי יוחנן דוד סלומון זיע"א (אל המקורות, חלק ד - עמוד 99) אמר, וז"ל:

מעולם לא ראני אותו אדם ולא הכירני, רק זה עתה התגלגלתי לביתו באקראי.

מי לא שמע על המושג 'ערך חיי האדם'. זהו ערך עליון מוסכם על הכל, אבל לשם ישומו המעשי במציאות זקוקים אנו להגדרות ולקריטריונים לקביעת עובדות ולקריאת שמות נכונים: מי נחשב חי ומי אינו כזה, ומהו הזמן המדויק של המעבר ממצב אחד למשנהו?

אך הואיל ושמע כי תלמידו של ה'מגיד' הנני, מיד אחזהו חיל ורתת, ותוך כדי דיבור אף רץ למלא אחר דברי באמונה שלימה ותמימה. ואף על פי שלא צִוִּיתִיו ולא כלום רק השמעתי באזניו את תמיהתי ותו לא -

עמד מיד בעיצומו של חורף, בעיצומה של סופה, לארוז את כל רהיטיו

מעין החכמה

היכולים אנו לתאר לעצמנו מדינה שבה כל חוקי התחבורה ממוצים בחוק אחד פשוט: 'נהג בסדר ובזהירות'!

כיצד ניתן להפעיל למעשה ערך חשוב כמו צדקה בלא הגדרה מדויקת מיהו עני? מה משמעותה המעשית של רחמנות ללא הגדרות ברורות של הזכאים ליחס זה?...

רופא מבתר בהיחבא גופת חולה שמת במחלקתו ומוציא ממנה אברים. זה מנוגד ל'לא תגנוב', מנוגד ל'כבוד המת', בפרט כשהמנוח ביקש בכתב מבית החולים לא לתחו לאחר המוות, זה פוגע קשות ברגשותיהם העמוקים של בני המשפחה ופוגע באמונתו הדתית של הזולת -

ערכים רמוסים אלה אינם מציקים לו. הערך של 'קידום המדע והידע הרפואי' דיו לדעת הרופא להרגיע לחלוטין את מצפנו ואף להעניק לו הרגשת עליונות של אדם נאור ותרבותי לעומת קרובי המשפחה הנבערים והחשוכים...

ואפשר להאריך ולמלאות את כל החוברת בדוגמאות נוספות, אך דומה שדי בזה. **ללא הגדרות אמיתיות וסולם ערכים, אי אפשר לחיות!**

וברשותכם, נסקור עוד בעיה מהותית של 'חיים לפי ערכים'. מאחר שמספר הערכים הוא כה גדול, סביר להניח שפה ושם ניתקל במצב של התנגשות בין ערכים -

מה עושה 'איש ערכים' אדוק בערכיו אשר בבואו לפעול לפי ערך אחד, מתנגש הוא חזיתית או מן הצד בערך אחר? הרי איש לא

מי שאינו יודע את התשובות הברורות, לא זו בלבד שלא יוכל לפעול לפי הערך הנכבד הזה, אלא שיתכן אפילו שיפעל נגדו.

אנשים שאינם יודעים שגם חיי סבל הם חיים, וגם **חיי עובר הם חיים**, וגם חיים של מחוסר הכרה הם חיים, וגם חיים של נכה קשה ומשותק הם חיים - ספק גדול הוא אם החיים הם אצלם ערך, או שכל ערכם משני הוא ונובע אך ורק ממדת ההנאה שחיים מאפשרים או מכמות הכסף שיכול להרויח בעליהם של החיים הללו.

וכמו כן מי לא שמע על המושג: 'לא תגנוב'. איסור גניבה הוא ערך מוסכם על הכל, אבל הפעלתו למעשה תלויה בהגדרה ברורה מה נקרא רכושו של אדם -

אם קיימת שיטה הטוענת שעושרו של העשיר שהושג בעמלם של פועלים בבית החרושת שלו שייך לפועלים, הרי להם היתר גמור להחרים רכושם של כל העשירים מבלי שבמצפונם הקומוניסטי תישמע נקיפה כל שהיא מצידו של הערך 'לא תגנוב'...

המחנך לערכים מבלי שימסור יחד אתם מערכת קריטריונים והגדרות מוסמכות, אפשר שהוא יפה נפש האוהב להשתעשע בעניינים רוחניים מופשטים, אבל **ברור שאין לו כל כוונה שחניכיו אכן יישמו בחייהם את הערכים שהוא מקנה להם באשר זוהי משימה בלתי אפשרית! כמו שהוא רואה זאת ברורות בחיים האישיים שלו...**

הערך עצמו הרי אינו מכיל את ההגדרות הדרושות להפעלתו, ואם קביעת ההגדרות נותרה לשרירות לבו של 'המחנך' הרי אין כל משמעות לערך!

ובפרט אם הוא נכה קשה, מפגר או חולה רוח, הרי הוא חשוב כמת וחייו אינם חיים, ויש לסלקו בהקדם מן העולם לטובת החיים אשר את לחמם הוא אוכל...

ויש כאלה שיטענו, גם אדם כזה שעובד ותורם יכול להיות מת, אם מצב רוחו מדוכא עצוב וחסר חיים.

וישנן עוד הגדרות רבות. ואם כן, מהי האמת? מהו אדם חי?

והנה אחד הדברים הקשים ביותר להגדרה, הוא: **מהו אדם חי?**

האם אדם חי הוא אדם שלבו פועם בקרבו, או שמא ההגדרה תלויה ברישום חשמלי של גלי המוח.

או שמא אדם חי זה אדם בעל יכולת תנועה, שאוכל שותה וישן.

או אולי אדם חי זה אדם שהולך לעבודה ותורם לכושר הייצור של האומה, וממילא אם אינו כזה והוא תלוי באחרים,

מעין החכמה

מסוכן הוא גם אדם שהצדק והחוק **ורק** הם מנחים את כל הליכותיו בחיים ואל הצדק המוחלט ישאף תמיד. ברח מאיש צדק זה כל עוד נפשך בך. **רודפי הצדק המוחלט הם המסוכנים שברוצחים.** אשרי מי שלא בא אתם במגע -

כשופט הוא מסוגל לשלוח למאסר שנה, זקן שהדביק בול משומש על מכתב ושלחו בדואר (זה קרה!)...

ועומד בתוקף על כך שיש להסגיר יהודי לגויים המבקשים את נפשו כדיני נפשות (זה קורה!). **הסכם הסגרה יש לדעתו לקיים תמיד** גם כאשר הצד השני לא קיים אותו מעולם, כך אומר ערך הצדק המשפטי שלו.

אדם שעומד במצב בו שני ערכים מתנגשים והוא מחליט באופן שרירותי כיצד לנהוג, בכך ביטל בעצם את המחויבות לחיות לפי ערכים...

יטען שהערכים עצמם כוללים בתוכם מבנה היררכי הבנוי על ערכיותם של הערכים. מה עושים אם כן במקרה כזה?

אפשר שבן 'דת הערכים' יפסוק שכאשר הוא עוסק בקיום ערך, הרי אותו ערך הוא עיקרי אצלו, ושאר כל הערכים בטלים ומבוטלים אז.

נתרגם כלל דמיוני זה לתיאור מעשי: פלוני הוא איש אמת, ואמת היא באמת ערך חשוב. תמיד ובכל מקרה יאמר את האמת ושום סיבה לא תמנענו מכך. איש אמת זה יספר לפצוע התאונה החוזר להכרתו את האמת על אשתו וילדיו שנהרגו בתאונה. הוא יביע לך את דעתו האמיתית עליך ועל הורידך, על בן או בת זוגך ועל ילדיך ללא מורא וללא משוא פנים, כי האמת היא נר לרגליו תמיד. **החורבן שאיש אמת זה יזרע סביבותיו הוא נורא...**

הרגש - עיקר החיים

"ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיך למות"
(דברים לא, יד) - אמר רבי שמואל
בר נחמני, וכי ימים הם מתים?

אלא אלו הצדיקים אף על פי שהן מתין,
ימיהן בטלים מן העולם, אבל הם
עצמן קיימים! שנאמר: **"אשר בידו נפש
כל חי"** (איוב יב, י), וכי נפשותיהן של חיים
הן מסורין בידו, והמתים אינן מסורין
בידו?! אלא אלו הצדיקים שאפילו
במיתתן קרוין 'חיים'...

אבל הרשעים אפילו בחייהם קרויים
מתים... **רשע בחייו חשוב כמת,**
**מפני שראה חמה זורחת - ואינו מברך
'יוצר אור'. שוקעת - אינו מברך 'מערב
ערים'. אוכל ושותה ואינו מברך עליה,**
**אבל הצדיקים מברכין על כל דבר ודבר
שאוכלין ושותין ושרואין ושומעין, ולא
בחייהם בלבד אלא אפילו במיתתן מברכין
ומודין לפני הקב"ה, שנאמר: "יִעֲלֶזּוּ
חֲסִידֶיךָ בְּכָבוֹד יִרְגְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם"**
(תהלים קמט, ה) ... (עכ"ל המדרש).

והנה ההגדרה הפשוטה ביותר ליאדם
חי, היא: **כל אדם השוהה מעל
פני האדמה!** וההגדרה הזו נכונה חלקית.

חי במובן הזה הוא ההיפך ממי ששוכב
מתחת לאדמה ולא יכול לזוז.⁶ אך
אין זה מגדיר את החיים כפי שהם באמת.

ההגדרה האמיתית של החיים הם רק
כפי התגלות הרגשות!

אדם שהרגשות שלו מתוקנים ומאוזנים,
מלאים חיות ושמחה, הרי לימי
שהותו בעולם הזה אפשר לקרוא 'חיים'.
יותר מזה גם כאשר הוא נתקל בקשיים
חיצוניים, אותם קשיים לא משפיעים על
הפנימיות שלו.⁷

ולעומתו מי שרגשותיו לא מתוקנים,
והחיים הפנימיים שלו קודרים
ואפרוריים, מלאי אבק וקורי עכביש - אי
אפשר לקרוא לימי שהותו בעולם הזה, חיים!
וזה לשון המדרש רבי תנחומא (וואת
הברכה - אות ז):

מעין החכמה

וזה בדיק הנקודה, אדם שהרגשות שלו
מתוקנים, מלאים בשמחה ובחדוה
פנימית, אזי בכל קושי שיגיע לו הוא
יצליח למצוא את הנקודה המשמחת שבה,
ועוד לעשות מזה 'בדיחה' (כמובן, בגדר
ה'נורמלי')...

6. ונמצא שההגדרה הזו היא היפך השלילה.
7. מסופר שפעם ניגש אבא לאחד מגדולי הדור
וסיפר לו שמציעים לבתו בחור
תלמיד חכם וירא שמים, האם לקחת אותו?
והרב השיב לו: תבדוק אם הוא יודע לספר
בדיחה לעצמו...

וככל שהרגשיו עמוקים ודעתו רחבה יותר, כך חיותו עמוקה יותר, ואם אין הרגשתו חיה בקרבו הריהו כמת שאינו מרגיש.⁹

וברשותכם נעמיק עוד...

וביאר הגאון הגדול רבי שמואל רוזובסקי זיע"א, וז"ל:⁸

מבואר בדברי המדרש, דעיקר מהות חיי האדם הם הרגשי נפשו ודעתו,

מעין החכמה

שהנס אשר נגאלו בו מהצרות, היה חביב עליהם להזכירו ולשבח בו את הקדוש ברוך הוא. וכתבום לימים אלו כדי לעשותם יום טוב, ושלא להתענות בהם.

אמר רבי שמעון בן גמליאל, אף אנו מחבבין את הצרות. אבל מה נעשה? שאם באנו לכתוב את כל הצרות והנסים - אין אנו מספיקין! שמתוך שתדירים הם, היה לנו לעשות יום טוב בכל יום.

דבר אחר: הא דלא כתבין ימים אלו, היינו משום שאין שוטה נפגע. כלומר, אין השוטה מרגיש בפגעים רעים הבאים עליו. וכך אנו אין מרגישים בצרות, וממילא אין אנו מכירין בנס ההצלה מהן.

דבר אחר: אין בשר המת מרגיש באיזמל, הסכין, המחטך בו. ומשל הוא למי שמורגל בצרות, שכבר אינו מרגיש בהן.

ומקשינן: איני, וכי אין המת מרגיש?

והאמר רב יצחק: קשה רימה, התולעת, העוקצת למת - כמחט בבשר החי. שנאמר: "אֶךְ בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכָּאֵב וְנִפְשׁוֹ עָלָיו תֵּאָכֵל" (איוב יד, כב).

ומשנינן: אימא, אין בשר המת [בשר שיבש] שנמצא בגוף אדם חי, מרגיש באיזמל... (עכ"ל הגמרא).

8. שיעורי רבי שמואל - מכות (דף י ע"א - אות שט).

9. הקב"ה ברוב רחמיו נתן לנו את תורתו, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. והנה את התורה שבעל פה היה אסור לכתוב (ובלשון הפוסקים: 'דברים שבעל פה אי אתה רשאי להעלותם על הכתב').

איסור זה התקיים שנים ארוכות מאוד, עד שהגיע דורו של רבי יהודה הנשיא, שבו נתגברו הצרות מאוד וירדה חולשה לעולם, ורבי יהודה הנשיא חשש שאם ימשיכו לסמוך על הזכרון - בסופו של דבר תשכח התורה. ולכן סמך עצמו על הפסוק: "יַעַת לַעֲשׂוֹת לָהּ הִפְרוּ תוֹרַתְךָ" (תהלים קיט, קכו), והתיר לכתוב את התורה שבעל פה.

אך גם לפני שהתירו לכתוב את התורה שבעל פה, נכתב ספר אחד (מהתורה שבעל פה), והוא 'מגילת תענית' שבו נכתבו כל הימים שבהם נעשה להם נס ונגאלו מצרותיהם, כדי לדעת שימים אלו (שנעשה להם נס) אסורים בתענית.

ובענין זה אמרו בגמרא הקדושה (שבת יג: עם פירוש חברותא):

תנו רבנן, מי כתב את מגילת תענית?

אמרו, חנניה בן חזקיה וסיעתו כתבום. לפי שהיו מחבבין את הצרות,

מעשה שבירת הכלים

ובקבוצת המדות היו שבע ספירות שהן: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, ומלכות.¹²

ועשר הנקודות הללו עמדו זה תחת זה, כדמיון קו אחד ארוך, ובסדר כזה שכל נקודה עומדת לעצמה ואין לה יחס ושיתוף כלל עם זולתה.

ולאחר שהן יצאו השפיע עליהן הקב"ה אור עצום, אך מכיון שכל נקודה עמדה בדד ולא התכללה עם חברתה, לא היה להן כח לעמוד ב'לחץ' של האור והן נשברו.¹³

כאשר עלה ברצונו יתברך לברוא את עולמו, ברא כל עולם בסדר מסויים המבואר באריכות בספר הנורא עץ חיים.

אחד העולמות הראשונים שהאציל הקב"ה היה 'עולם הנקודים'. והיינו, שהקב"ה הוציא עשר נקודות,¹⁰ והן: כתר, חכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, ומלכות.

והעשר ספירות הללו נתחלקו לשתי קבוצות כלליות: מוחין ומדות.

בקבוצת המוחין היו שלש ספירות שהן: כתר, חכמה, ובינה.¹¹

מעין החכמה

בלבד בצורה בולטת מאוד, ולכן כאשר זיהתה מציאות השונה ממנה, יצאה למלחמה נגדה...

נקודת החסד נלחמה בגבורה, הנצח נלחמה בהוד, וכך בכל המהויות וההנהגות.

כתוצאה מכך התחוללה שבירת הכלים והמהויות המנוגדות התנפצו והתפזרו לניצוצות רבים, כאשר הפיזור מערבב ובולל אותן זו בזו לחלוטין...

ואם נרצה לסכם את השבירה במשפט אחד, נסכם כך:

שורש 'שבירת הכלים' נבע מההרגשה ש'אני' הוא המציאות האמיתית, ולכן מגיע לי כל רצוני...

מבואר בדברי הגמרא, שההבדל בין חי למת זה רק ברגש!

10. בשלב הזה הן נקראו 'נקודות', אולם בעולם שלאחר מכן כבר נקראו 'ספירות'.

11. וחיצוניות הכתר נקרא 'דעת', ואם מונים את החיצוניות לא מונים את הכתר.

12. והחלוקה הזו של מוחין ומדות שייכת גם כעת, בעולם התיקון.

13. ובסגנון אחר:

כל נקודה עמדה לעצמה ללא שום יחס ושיתוף כלל לזולתה.

כל נקודה ונקודה עמדה בתוקף על מהותה העצמית וחייה את חיי עצמה

וליתר דיוק:

והשבירה אירעה רק ברגשות ולא

במוחין!¹⁴

והנה בספרי הקבלה מכונה 'שבירת הכלים' בשם מיתה, והדבר מבואר עם מה שביארנו: 'חיות' - פירושה רגש, וכאשר הרגש 'נשבר' אי אפשר לקרוא לאדם 'חי'!

וכמוכן כשאנו מדברים על רגש, אנו מתכוונים לגילוי רגש מתוקן. כי בוודאי אדם שמתגלה בו רגש אפל - הריהו מת!

ועתה מובן המושג 'ירידת הדורות'...

השבירה לא אירעה בכל הנקודות, השבירה אירעה רק בקבוצת המדות, שהן: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, ומלכות. ואילו בקבוצת המוחין אירע רק פגם ולא שבירה.

ולענייננו:

כבר ביארנו כמה פעמים שהשבע מדות הן בעצם שבעה רגשות, שהם: אהבה (חסד), יראה (גבורה), רחמים (תפארת), עקשנות (נצח), תמימות (הוד), שייכות (יסוד), ושפלות (מלכות).

'ירידת הדורות' - ברגש!

ואלו הן שלשת האפשרויות:

א. קשר תקין עם הבורא, אך לא תקין עם הנבראים.

ב. קשר תקין עם הנבראים, אך לא עם הבורא.

ג. שום קשר לא תקין, לא עם הבורא ולא עם הנברא!

עיקר החיים הם רגש. אדם שרגשותיו מתוקנים, הן הרגשות השייכים לקשר הנפשי עם הבורא, והן הרגשות השייכים לקשר הנפשי עם הבריות, הוא 'חי'.

ואילו אדם שאין רגשותיו מתוקנים, והוא נמצא באחת משלש האפשרויות הבאות, הרי הוא מת!

מעין החכמה

וחשיבות האדם בשמים נמדדת רק לפי הרגשות שלו!

יהודי שהרגש שלו (הפרטי, המיוחד לו) מתוקן - בשמים מתייחסים לדעה שלו. ואילו ליהודי שהרגש שלו לא מתוקן - אין התייחסות בשמים לדעה שלו!...

14. ולאחר שנשברו הרגשות, ברא הקב"ה את האדם והטיל עליו כמה עניינים, ואחד מהעניינים העיקריים המוטלים עליו לתקן הוא את הכלים שנשברו! - ומכיון שהשבירה היתה ברגש ממילא מובן שכל ענין התיקון הוא ברגש.

שום רגש, לא בין אדם למקום ולא בין אדם לחברו.

אנשים החלו ללכת ברחוב עגמומיים ומכונסים. כבויים ודועכים.

כאילו כבתה בהם נורה!

אנשים החלו ללכת ברחוב ותנועותיהם כבידות, איטיות. עיניהם כבויות,

תגובותיהם כפיות! נכון הם עדיין חיים, אך אי ואבוי לחיים שכאלו!¹⁵

איזה משמעות יש להתפתחות עולם המדע והטכנולוגיה, כשבני האדם עצמם נהפכו להיות חלולים מכל מציאות פנימית...

וכאן אנו רוצים לכתוב נקודה נוספת, אך לפני כן נלמד קצת חומש...

והנה בדורות הראשונים היו הרגשות מתוקנים, בכל לימוד ותפילה, הם חשו כיצד הם עומדים מול הבורא יתברך, ולומדים ומתפללים לפניו.

ומכיון שהם למדו תורה לשמה (שכן תורה לשמה זה ברגש) זכו למה שזכו ואשרי להם.

וכן האיר בלבם עמוד 'גמילות חסדים', ומכיון שכך הם ידעו להשביע רגשות...

והשלימות הזו יצרה קשר מושלם עם הבורא, וזה הוליד בלבם אור וחיות, מתיקות ושמחה, לאין סוף ואין קץ!

אך ככל שחלפו השנים, הלכו הרגשות ונעלמו, אנשים איבדו את זה לגמרי!

מעלתם של ישראל

סיון חנו למרגלות הר סיני. שם (למרגלות הר סיני) קיבלו את התורה, שם בנו

ב-ט"ו ניסן שנת 2448 לבריאת העולם עם ישראל יצאו ממצרים, וב-א'

מעין החכמה

וכך כתב בפסקי תשובות (חלק ב - עמוד תקנט): בספר וזאת הברכה (עמוד 189) כתב בשם הרב אלישיב, שבימינו שנחלש צלילות הדעת מחמת טרדות בגוף ונפש, אין לנו גמירות דעת מוחלטת שיחשב להיסח דעת, ואף אם החליט לא לאכול אלא כמות מסויימת או נראה לו שגמר אכילתו או שתייתו והסיח דעת מלאכול ולשתות עוד, לא יברך שוב כשמשנה דעתו ומחליט להמשיך סעודתו!

15. ויש לזה גם סמך הלכתי, ונרחיב: **כידוע**, אדם שגמר בדעתו לסיים אכילתו או שתייתו, ואחר כך נמלך ורוצה לשוב ולאכול או לשתות, עליו לחזור ולברך שוב ברכה ראשונה, כי בכח הדעת לנתק את עצמו מהברכה הראשונה שבירך (אמנם, לגבי ברכת המוציא הגדרים שונים, וכמבואר בסימן קעט). **אך**, בדורנו זה, שהדעת והרצון נחלשו כל כך, נשתנה הדין הזה!

עם ישראל מתלוננים על מהירות הדרך, ומשה אומר להם: זה לטובתכם! כדי שתכנסו במהירות לארץ הקדושה, ארץ ישראל!

עם ישראל שומע ומגיב:

משה, כבר יותר משנה שאתה מספר לנו סיפורים על ארץ מסתורית, ארץ שזורמים בה נהרות של חלב ודבש, ארץ שהיבול שלה לא נתפס! ואנו פוחדים מהמסתורין ומהבלתי נודע, ולכן אנו רוצים לשלוח מרגלים שילכו ויראו מה קורה שם, ויחזרו ויספרו לנו.

משה רבינו מסכים לבקשתם, ופונה להקב"ה, וכך אומר לו ה' יתברך: "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כָּל נָשִׂא בָהֶם" (שם יג, ב).

משה מקיים את דברי ה' יתברך: "וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאֶרָן עַל פִּי ה' כָּל־אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה" (שם פסוק ג)...

משה קורא ל-12 אנשים צדיקים,¹⁷ ומטיל עליהם את השליחות. לכו ראו את הארץ, והתבוננו "וימה הארץ..."

וחנכו את המשכן, ושם למדו את חומש ויקרא.

בסך הכל הם שהו למרגלות הר סיני 355 יום! וב-כ' באייר הם המשיכו במסעם לכיוון ארץ ישראל, וכך נאמר: "וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַעֲשָׂרִים בַּחֹדֶשׁ נִעְלָה הָעֶנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת. וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינִי וַיִּשְׁכֹּן הָעֶנָן בְּמִדְבַּר פָּאֶרָן" (במדבר י, יא-יב).

מצבם של עם ישראל באותה שעה היה מרומם ונעלה מאוד, שהרי הם זכו לראות עין בעין את מציאותו יתברך, וכמו שנאמר: "אֲשֶׁר עֵין בְּעֵין נִרְאָה אִתָּה ה'" (שם יד, יד).

וזכו להיות מבני היכלא הרואים את כבודו יתברך, וכמו שנאמר: "הָרְאִים אֶת כְּבוֹדִי וְאֶת אֲתִי אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבְמִדְבָּר" (שם פסוק כב)...

ומכיון שכך, החליט הקב"ה שהם כבר ראויים להיכנס לארץ ישראל, ולכן הוא הוליד אותם במהירות, והם צעדו דרך שאמורה לקחת שלשה יממות ביום אחד!¹⁶

מעין החכמה

17. בשולחן ערוך (או"ח, סימן תקפ - סעיף ב) הביא רשימה של ימים שבהם אירעו צרות לאבותינו ולכן ראוי להתענות בהם. ואחד מהימים הללו הוא י"ז באלול שבו מתו המרגלים.

16. וזה לשון רש"י (במדבר י, לג): 'דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים' - מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד.

בבכי ובקינה: "ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא" (שם יד, א).

ובשמים מדת הדין חגגה את נצחונה, על כל הגברים שבין 20-60 הוצא צו עיכוב יציאה מהמדבר... במדבר יחיו, במדבר ימותו, ובמדבר יקברו...

והתמיהה זועקת: איך? איך הצליחו עשרה אנשים (שהרי כל ויהושע לא הסכימו אתם) לשוב לעם שלם את הראש?!...

וברשותכם נקפוץ 38 שנה קדימה...

הטובה הוא אם רצה... השמנה הוא אם רזה... והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ" (שם פסוקים יט-כ)...

המרגלים יצאו לדרך, במשך 40 יום הם צעדו בשבילי ארץ ישראל. בין עצים עמוסי פרי, מפינות לירקות ענק, הבקיעו הם את דרכם...

כעבור ארבעים יום חזרו המרגלים למדבר, אספו את עם ישראל - וסיפרו...

הסיפור שלהם גרם לכבות את כל הכיסופים והגעגועים של עם ישראל לארץ ישראל. ועם ישראל פרץ

בקשתם של בני גד ובני ראובן

מריבה¹⁸ (ראה הערה 18), ועל משה רבינו נגזר שלא יכנס לארץ...

ולאחר חצי שנה בערך חטאו ישראל בערבות מואב, עם בנות מואב, ועל כל ישראל נגזרה גזירת כליה... אך פינחס שיצא למבצע יחיד הצליח למתק את הדין...

שלשים ושמונה שנים עברו מאז שבמהלכם מתו כל הגברים

שנגזרה עליהם הגזירה. ומכיון שמתה הגיע הזמן שבניהם יכנסו לארץ ישראל.

וכידוע בתחילת השנה ה-40 להילוכם במדבר נפטרה מרים, והבאר נסתלקה. ודבר זה גרם לחטא מי

מעין החכמה

וכך נאמר: "ותמת שם מרים ותקבר שם. ולא היה מים לעדה" (במדבר כ, א-ב) - עם ישראל נכנסו ללחץ אטומי, אין מים! והחלו לריב עם משה, "ויגרבו העם עם משה ויאמרו... ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעינינו. ולמה העליתנו ממצרים" (שם פסוקים ג-ה)...

וכתב המגן אברהם (שם - ס"ק ב) שהטעם שאנו מתענים שהיו צדיקים.

18. השנה ה-40 ליציאתם ממצרים רק התחילה, וב-י' בניסן, התבשרו עם ישראל על פטירתה של מרים הנביאה... ההלויה הסתיימה, עם ישראל ניגשו לכיור ליטול ידיים ו... אין מים! הבאר נעלמה!

שנה ומעלה לבית אבתם כל יצא צבא
בִּישְׂרָאֵל" (במדבר כו, א-ב).

בתחילה ציוה הקב"ה את משה לספור
את את כל הזכרים (בלי
הנקבות) שבעם ישראל מבין עשרים
שנה ומעלה.

הספירה הראתה שיש בעם ישראל
שש מאות אֶלֶף וְאַלְף שֶׁבַע

עם ישראל התאוששו מן האסון הנורא
הזה, והתכוננו לכניסה, ומשה
התכונן לפרידה (שהרי נגזר עליו שלא יכנס).

ואז נצטוו על חלוקת הארץ...

וכך נאמר בפרשת פינחס: "וַיְהִי אַחֲרֵי
הַמִּגְפָּה וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל
אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר. שְׂאוּ אֵת
רֹאשׁ כָּל עַדַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּן עֶשְׂרִים

מעין החכמה

ביקש הילד רשות מסבו לדרוש. וסבו,
המגיד מקוֹז'ניץ, נתן לו.

פתח ה"ינוקא' (הילד) את פיו והחל לדרוש
בענין מי מריבה...

ביום שלישי שלאחר מכן, היה בבית מדרשו של
המגיד והתפלל שמונה עשרה באריכות
וביגיעה רבה. כשגמר את תפילתו, שאל אותו
המגיד: למה האריך היום כל כך בתפילה?

והשיבו הילד: דע לך סבא, כי הודיעו לי
מן השמים שאפטר מן העולם,
ואני אומר לך שלא תתאמץ בתפילה על כך,
שכבר נגזרה גזירה ולא תוכל לבטלה.

אחר כך הלך לבית הוריו, ומיד חלה, וביום
חמישי נפטר.

בערב שבת ישבה אמו הצדקנית ובכתה.
אמר לה אביה המגיד: אם היית
רואה את השמחה הגדולה שיש בך עדין,
כשבא בך הקדוש לשם, לא היית בוכה.

וגילו הצדיקים, שבילד הזה היתה נשמת משה
רבינו, ולא בא לעולם אלא רק כדי לבאר
את חטאו של משה במי מריבה... (סיפורי חסידים
- מועדים, עמוד 170, לגאון רבי שלמה יוסף זווין זצ"ל).

משה רבינו ראה בצערם העצום של בני
ישראל, והתפלל לה' יתברך.
שנאמר: "וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם" (שם פסוק
ו)... וה' יתברך נתגלה אליו ואמר: משה!
"קח אֵת הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת הָעֵדָה אֹתָהּ
וְאַהֲרֹן אַחִיד וְדִבַּרְתָּם אֶל הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם"
(שם פסוק ח)...

רצונו של הקב"ה היה שמשה ידבר אל
הסלע שיתן את מימיו... אולם
בפועל משה רבינו לא דיבר אל הסלע אלא
היכהו, כמו שכתוב: "וַיִּרֶם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ
אֶת הַסֵּלַע בְּמַטְהוֹ פַּעַמַּיִם וַיֵּצְאוּ מִים רַבִּים
וַתִּשֶׁת הָעֵדָה וּבִעִירָם" (שם פסוק יא)...

וההכאה הזו גרמה לפגם בעולמות
העליונים, ובעקבותיה נגזר על
משה רבינו שלא יכנס לארץ ישראל...

ובענין זה מסופר:

בתו של המגיד הקדוש מקוֹז'ניץ ילדה בן, שחי
רק עד שבע שנים, והיה חכם גדול. בשבת
שקודם פטירתו, ופרשת חוקת היתה אותה שבת,
נכנס לבית המדרש בעת שישב זקנו המגיד ודרש.

עצומים. ואנו רואים שהמקום שבו אנו נמצאים כעת, מתאים לנו מאוד -

ולכן אנחנו מבקשים: "אם מִצָּאנוּ חן בְּעֵינֶיךָ יְתֵן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאַחֲזָהּ אֶל תַּעֲבֲרֵנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן" (במדבר לב, ה) - תשאיר אותנו כאן! אל תכניס אותנו לארץ ישראל!

משה רבינו שומע את הבקשה, ומוכיח אותם:

לפני 38 שנה המרגלים כיבו את הרצון להיכנס לארץ ישראל, ואני רואה שהגם שעברו 38 שנה, עדיין השפעת המרגלים חיה בתוכם, ובגללם אתם לא רוצים להיכנס לארץ! האם אתם עדיין קשורים ודבוקים למרגלים?!

וזה שאמר להם משה: "וְהִנֵּה קִמַּמְתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבוֹת אֲנָשִׁים חֲטָאִים"²⁰ לְסָפוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אָף ה' אֵל יִשְׂרָאֵל" (שם פסוק יד) -

ואת המילים: 'תַּרְבוֹת אֲנָשִׁים חֲטָאִים', תרגם אונקלוס: 'תלמידי גבריא

מֵאוֹת וּשְׁלָשִׁים" (שם פסוק נא) - זכרים מעל גיל עשרים.

ואז אמר הקב"ה למשה: "לֹאֲלֶה תַחֲלֹק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת" (שם פסוק נג) - אותם אלו שנמנו עכשיו הם הזכאים לירש את הארץ.

הארץ תתחלק לבאי הארץ (ולא ליוצאי מצרים).

לאחר מכן פונה הקב"ה למשה רבינו ומודיע לו: מכיון שחטאתם - אתה ואהרן - במי מריבה, לכן לא תכנסו לארץ!

והנה, אם היית זוכה להיכנס לארץ היית נקבר ב"חֲלֶקֶת הַצָּרִים אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן" (שמואל-ב לב, ה),¹⁹ אך עתה, שלא זכית לכך, אתה תקבר בהר נבו...

ולאחר מכן - בפרשת מטות - יצאו בני ישראל למסע נקמה בבני מדין. ולאחר ששבו מהמלחמה לשלום וחילקו את השלל, ניגשו בני שבט גד ובני שבט ראובן אל משה רבינו וסיפרו לו:

אתה יודע שיש לנו הרבה מאוד צאן ובקר, ואנו זקוקים לשטחי מרעה

מעין החכמה

קיבלתי שְׁלוֹ הִיָּה מִשֶּׁה רַבִּינוּ ע"ה זוכה להיכנס לארץ היה נקבר בְּמִקוֹם הַבְּרָכָה וְהִיא חֲלֶקֶת קְבוּרָתוֹ הַצָּרִים' - כמספר 'משה'.

20. בשיחה שמסר אבא מארי עט"ר רבינו יורם מיכאל אברגיל זיע"א (נצור ירום - חלק ו עמוד 208, מהדורת תש"פ) אמר, וז"ל:

19. וזה לשון הגה"ק רבי יצחק צבי ברנפלד זיע"א בספרו מישרים מגיד (שמואל - עמוד כה):

הלכתי לגבעון כי רציתי להיות על יד מְקוֹם הַבְּרָכָה של אבנר מִזָּה ויואב בן צוריה מִזָּה, ולמקום אשר נקרא בְּשֵׁם: "חֲלֶקֶת הַצָּרִים אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן" (שמואל-ב, טז), **כי**

ויהושע לא הסכימו אתם) להטביע את חותמם לכל כך הרבה שנים?...

ונחזור להתבונן בפרשת המרגלים...

חייביא! ההשפעה של המרגלים עדיין חיה בתוכם!

והתמיהה זועקת: איך? איך הצליחו עשרה אנשים (שהרי כלב

מעין החכמה

עולם, כל העולם שלך הוא, העבירם באומה אחרת. אמר הקב"ה, מה אעשה לזקן זה? לבסוף משהבין הושע שטעה עמד וביקש רחמים על עם ישראל והתחיל לברכם, שנאמר: "וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמָּד וְלֹא יִסָּפֵר, וְהָיָה בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי אֵל הִי. וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִחָדּוּ וגו' (הושע ב, א-ג). וְזָרְעִיתִיהָ לִּי בְּאֶרֶץ וְרַחֲמָתִי אֶת לֹא רַחֲמָה וְאֶמְרָתִי לֹלֵא עָמִי עָמִי אַתָּה" (שם פסוק כה)

מה יעשו כל אותם אנשים שפוערים את פיהם על עם ישראל כל פעם? מבזים אנשים, מבזים קהילות, מבזים חילונים. זה לא טוב! אסור לבזות. אף פעם אל תגדל את שלך ותקבור את של אחרים, זה לא טוב, 'הסותר על מנת לבנות בשבת, חייב'. לא יתכן שבשביל לקדם את הבנים שלך תשפיל אחרים.

לפי שאמר משה רבינו ע"ה על ראובן וגד: "תִּתְּרֹבוּת אֲנָשִׁים חֲטָאִים" (במדבר לב, יד), יצא ממנו שבואל בן גרשום, שהיה משרת לעבודה זרה, כמבואר בגמרא (בבא בתרא קי.). **ואם משה רבינו לא שרד מזה, ישעיה הנביא לא שרד מזה, הושע הנביא לא שרד מזה, מי ישרוד מזה אחר כך?** כל מי שפותח את פיו צריך להיזהר מאוד שלא לדבר על אף יהודי, אם הוא דתי או חילוני זה לא בעיה שלך כלל. בגלל זה אנשים סובלים יסורים קשים ומרים, בגלל השנאה שלהם לעם ישראל.

חז"ל בתלמוד ירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) מספרים על רבי אלעזר המודעי שבמשך שלש וחצי שנים התענה, והיה זועק לה' בכל יום: **'רבו העולמים, אל תשב בדין היום, אל תשב בדין היום'**, כדי שאדריינוס קיסר לא יצליח לפגוע בתושבי העיר ביתר. ומהנהגתו הקדושה עלינו ללמוד גם כן כמה יש להתפלל בעד כל יהודי הנמצא בצרה או במשבר רוחני.

מי שמזלזל ביהודים, מקלל אותם, משמיץ אותם, מתרחק מהם וכו', וכו', גורם צער גדול לה'. צריך להאיר פנים לכל אדם באשר הוא ולקרב אותו באהבה ובחיבה, ומי שלא נוהג כך יש לחוש לזרעו. ישעיה הנביא אמר בטעות על עם ישראל: "עם טָמָא שִׁפְתָּיִם" (ישעיה ו, ה), נזרה עליו מיתה משונה, ה' יצילנו. מי הרג אותו? הנכד שלו מנשה מלך יהודה. חז"ל בגמרא (יבמות מט:) מספרים שהוא רדף אחר סבו ישעיה, וכדי להנצל אמר ישעיה שם קדוש ונבלע בתוך גזע של עץ ארז. ובא מנשה וחתך את הגזע של אותו העץ, וכשהגיע המסור ללשון של ישעיה מיד יצאה נשמתו. כל זה קרה לו בגלל שהוא אמר על עם ישראל שהם 'עם טָמָא שִׁפְתָּיִם', ולכן נענש בשפתי.

בדומה לזה, מספרים חז"ל (פסחים פז.) שאמר הקב"ה להושע הנביא: 'בניך חטאו'. והיה לו לומר: 'בניך הם, בני חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גלגל רחמיק עליהן'. לא דיו שלא אמר כך, אלא אמר לפניו: 'רבונו של

נוק רב ממדים...

ב-כ"ט סיון, יצאו המרגלים לדרך, ובמשך ארבעים ימי הילוכם בארץ ישראל, תכננו כיצד למנוע מישראל להיכנס לארץ.

כאשר ראו את פירות הענק הגדלים בארץ, נתמלאו שמחה, ומיד: "וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זִמְרָה וְאַשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשְׁאַהוּ בִּמְוֹט בְּשָׁנִים וּמִן הָרִמּוֹנִים וּמִן הָתְּאֵנִים" (במדבר יג, כג).

וביאר רש"י (שם), וז"ל: שמונה (מרגלים) נטלו אשכול, אחד נטל תאנה, ואחד רימון. יהושע וכלב לא נטלו כלום, לפי שכל עצמם להוציא דיבה נתכוונו: '**כשם שפריה משונה כך עמה משונה**.'

כאמור, ביום החמישים ליציאת עם ישראל ממצרים זכו עם ישראל וקיבלו את התורה למרגלות הר סיני. מעמד הר סיני נסתיים, אך עם ישראל לא המשיכו בדרכם... 355 יום הם נתעכבו למרגלות ההר, ורק בשנה השנית לצאתם ממצרים, ב-כ' אייר, המשיכו בדרכם...

משה אוסף את עם ישראל ואומר להם: בקרוב נגיע לארץ ישראל, לאותה ארץ טובה ומופלאה אשר עליה נאמר: "אַרְצָא אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ דָּרַשׁ אֹתָהּ, תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֵינוּ בָּהּ מִרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה" (דברים יא, יב).

עם ישראל ניגשו אל משה ואמרו: משה! אנחנו רוצים לשלוח מרגלים שירגלו את הארץ...

מעין החכמה

שָׁכַם בֶּן חֲמֹור הַחִוִּי נָשִׂיא הָאֶרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיֵּעַנֶה" (בראשית לד, א-ב).

היתה כאן תביעה על יעקב אבינו ע"ה כי הוא היה יכול לקרב את אחיו, הוא היה צריך מיד לתת אותה לעשיו ולבקש ממנו שיתגנר, והוא היה עושה זאת בשמחה. אם עשיו היה מתחתן עם דינה, היא היתה משפיעה עליו לטובה, הוא היה גר עם האחים שלה, השבטים הקדושים, והם היו מלמדים אותו דרך ה', **כל הנצרות הארורה שאנחנו סובלים ממנה כבר אלפיים שנה, הכל יצא מהדבר הזה** - חבל על דאבדין.

ומזה ילמד האדם שאם הוא מזלזל ביהודים, שלא יצפה לשום ענין הצלחה עם ילדיו!...

יכול להיות שהוא רב גדול, לובש פראק, חובש מגבעת גדולה וכו', אך לבו שחור כפחם ומלא שנאה. זה קורה כשלא לומדים תנאי.

כשיעקב שב מבית לבן עם נשיו וילדיו, ובא להיפגש עם עשיו אחיו, ומפני חששו של יעקב שמא יתן עשיו את עיניו בדינה בתו ויחפון לקחתה לו לאשה החביא אותה, הקפיד עליו הקב"ה על כך, כמבואר במדרש (בראשית רבה, פרשה עו - אות ט), ואמר לו: אתה מנעת חסד מאחריך, לא ביקשת להשיאה למהול, הרי היא נישאת לערל, לא ביקשת להשיאה דרך היתר, הרי נישאת דרך איסור. ונענש על כך יעקב בזה שדינה בתו נלקחה על ידי שכם בן חמור, כמו שכתוב: "וַיִּתְּצָא דִּינָה בַת לָאָה... וַיָּרָא אֹתָהּ

מדי פעם חולף בגוון רעד בלתי נשלט,
ושיניהם נוקשות מאליהם...

הם מנסים לדבר, אך שום צליל לא בוקע
מגרונם...

עשרה מרגלים, בעלי נשמות עצומות,
עומדים ומאחדים כחות יחד,
ומעמקי לבם, מהמקומות האפלים ביותר
שבנפש הם דולים אימה וחרדה, מאחדים
את זה יחד לכדור אחד גדול, ושולחים
אותו החוצה...

חרדה ואימה עצומה מתגלים בלבבות
הצופים...

ואז, בקול בכיני ורועד, פותחים
המרגלים את פיהם: "אָפֶס כִּי עָז
הָעַם הַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצִרּוֹת גְּדֹלֶת
מְאֹד וְגַם יְלָדֵי הָעֵנָק רָאִינוּ שָׁם. עֲמֶלֶק
יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב, וְהַחֲתִי וְהַיְבוֹסִי
וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בְּהָר, וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל
הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן" (במדבר יג, כח-כט) -
האנשים כל כך ענקיים שהפירות הללו
שהבאנו, הם בשבילם פיצוחים...

ומגלים לנו חז"ל, שהמשקל של האשכול
ענבים היה 960 סאה! ²¹ והמשקל
של התאנה היה 40 סאה, וכך היה גם
משקל הרימון.

ובמאמר מוסגר: כדי לקרב אל דעתנו
את גודלו של אשכול הענבים,
נביא את דברי המדרש: ²²

מאן (מהיכן) היו ישראל מנסכים (גרסת
המתנות כהונה) כל 40 שנה שעשו
במדבר? ... רבי לוי אמר, מן אשכול הענבים
שהביאו המרגלים! מאותו אשכול הם סיפקו
יין לעבודת המשכן במשך 38.5 שנים! ²³

ארבעים יום תרו המרגלים את הארץ,
ובערב ט' באב חזרו למחנה
ישראל, ובידם שלשת הפירות...

עם ישראל נתאספו סביבם ונשאו
עיניהם אל המרגלים...

המרגלים ניצבים באמצע המעגל:
עמידתם רפה וחלושה,
כתפיהם שמוטות, אימה וחרדה נסוכות
על פניהם, עיניהם שוקעות בחוריהן...

מעין החכמה

23. והקשה בספר יפה קול (על המדרש הנ"ל):
ואם תאמר, והרי באחד בניסן
בשנה השניה הוקם המשכן, והאשכול לא הובא
אלא ב-ח' לאב כשחזרו המרגלים באותה שנה,
ומאחד בניסן עד ח' לאב מהיכן היו מנסכים?

יש לומר, דהוציאו עמהם יין ממצרים, אבל
שהיה כל כך שהסיפק לארבעים שנה לא מסתבר.

21. כתב המבי"ט (בית אלה"ם, שער התפילה -
פרק אחד עשר), וז"ל:

וכמו שאמרו בענין המרגלים בהבאות
האשכול שהביאוהו ח' בני אדם...
אם כן, היה משקלו של אשכול
תק"ס סאין...

22. שיר השירים רבה (פרשה ד - אות כו).

וזה לשון המדרש: ²⁴

היו יושבין באהליהם בוכין. נוטלין בניהם ואומרין להם: אוי לכם דוויים שגופים (כמו סגופים), **למחר יהו הורגין אתכם, יהיו שובין מכם, יהיו צולבין מכם. היו נוטלות בנותיהן ואומרין להן: אוי להם דוויים שגופות, למחר יהו הורגין מהן, יהיו מעמידין אותם בקלון...**

כחם של חמשת החושים

הם כבשו, בתוך דקות ספורות, את כל הנפשות!

והכיבוש היה כל כך נורא, שמשו רבינו חשב ששאריות ממנו נשארו (כעבור 38.5 שנה!) אצל בני גד וראובן...

וזה המסר הנוסף שרצינו לכתוב: אדם שלא שומר על החושים שלו, הוא נכנס למערבולת איומה של סערה.

צמד המילים האיום - 'סערת רגשות', מעורר פחד וחלחלה בלב כל מי שחש בו פעם.

אין גבול לאופני הגילוי של הסערה, לעתים היא משתקת, מצמיתה, מקפיאה כל רצון. ולעתים היא מבעירה בלב אש נוראה של כעס, שנאה, רצון לנקום, ולנפש אין מנוחה...

ידיהם (של המרגלים) כמאליהן נשלחות אל כיוון עיניהם ומנגבות דמעות...

התגובה של עם ישראל לדברים היתה איומה מאוד. וכמו שנאמר: "וַתֵּשֶׁא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּכְּפוּ הָעַם בְּלִילָה הַהִיא. וַיִּלְנוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל הָעֵדָה לוֹ מָתָנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בְּמִדְבַּר הַזֶּה לוֹ מָתָנוּ" (שם יד, א-ב)...

חמשה שערים יש לנפש, והם: ראייה, שמיעה, ריח, דיבור, ומישוש. וכל המידע המגיע לנפש הוא דרך השערים הללו.

באותו זמן שנשלחו המרגלים, חיו עם ישראל בתוך חממה רוחנית, כל החמשה חושים שלהם קלטו רק אלקות: ראו אלקות, שמעו אלקות, אכלו ושתו אלקות.

הנפש של ישראל היתה מלאה באלקות! **המרגלים** ידעו זאת, ויצאו למלחמה: כשהמטרה ברורה: לכבוש את הנפש!

ולצורך כך, הם נשתמשו באותה שיטה בדיוק! לגרום שכל החמשה חושים יקלטו את האסון שיש בכניסה לארץ!

והם הצליחו! אוי, כמה שהם הצליחו!

מעין החכמה

24. פסיקתא זוטרטא (פרשת דברים א, כז).

רגליו, ושואבת אותו לתוך עולם דמיוני...

וכל זה נגרם מכשולן על שמירת חמשת החושים...

אדם הרוצה לחיות חיים שלווים ובריאים, חיים מאוזנים, חייב לברוח מכל דבר הגורם לסערת רגשות...

לעתים היא כובשת את האדם בדמיונות שאם הוא לא ישיג את רצונו, הוא יהיה אומלל... והאדם נהפך להיות עבד לתאוותיו... וכן על זה הדרך.

אך הכלל המשותף, שסערת רגשות מוציאה את האדם מהאיזון הנפשי, שומטת את הקרקע מתחת

התפתחות הטכנולוגיה - 'ירידת הדורות'

שנאה, קנאה, תחרות, מרדף משוגע אחרי כסף נשים ואוכל...

אין כמעט אדם ששמח בחלקו, שטוב לו עם מה שיש לו!

עולם המדע והטכנולוגיה התפתח, אך בני האדם עצמם נהפכו להיות חלולים מכל מציאות פנימית...²⁵

וזה ירידת הדורות!

וכדי להנצל צריכים לעשות שלשה דברים:
א. לקדש את חמשת החושים.
ב. לעסוק בתורה. ג. לעסוק בגמילות חסדים!

וזה לשון הגמרא הקדושה (סנהדרין צח:):
תניא, שאלו תלמידיו את רבי אלעזר:
מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח?
(השיב להם): יעסוק בתורה ובגמילות חסדים!

בתחילת השיחה נתקשנו להבין את המושג 'ירידת הדורות', הרי כשאנו מתבוננים בעולם המעשה ורואים כיצד התפתח עולם המדע והטכנולוגיה, בצורה שהעליונות על הדורות הראשונים ברורה לעין כל! כיצד אפשר להבין את הענין של ירידת הדורות?
ועתה הכל מובן!

התפתחות העולם היא שגרמה לירידת הדורות! ההתפתחות גרמה לכך, שהאדם נמצא 86,400 שניות ביממה, בסערת רגשות!

אין היום כמעט אדם שנפשו מאוזנת. לחצים, פחדים, חששות, חרדות, מחשבות כפיתיות, יסורי מצפון...

מעין החכמה

ההתעוררות היתה פתאומית. באמצע תפילת מנחה רגילה של יום חול, חש זליג כיצד נדלקים בלבו כיסופין

25. ובענין זה סיפר הגאון רבי אליהו כי טוב זיע"א (חסידים ואנשי מעשה, חלק א - עמוד שנד), וז"ל:

מעין החכמה

שם בפינה לא הרחק ממנו עומדים להם שני אנשים, זה מפליט מילה מפיו והלה מקשיב ואחר נשארים עומדים מחרישים שניהם, ושוב השני עונה לו מילים מעטות ושוב קשב רב וארוך...

ברי לו זוליג שכל האנשים הללו שענינו ראות עתה, כל חלל עולמו של הקב"ה נצטמצם ובא לתוך לבו של כל אחד מהם, שרואים את כל המפעל ואת מי שפעל אותו, רק יש שם דבר אחד בעולם שממנו הם מסיחים דעתם לגמרי - את עצמם אינם זוכרים. משום כך כמה טוב להם וכמה ערב להם שפוסעים במחשבתם בעולמות עליונים ושום דבר אינו חוצץ בינם ובין העולמות ההם.

מתוך שהביט זוליג וראה את אלה אשר כגובה ארזים גבהם, חזר והביט אחר כך על עצמו וראה עצמו ננס במחיצתם של ענקים. יתוש קטן בתוך קן נשרים. אלמלא בא לקוצק אלא בשביל קריאת שמע שקרא עתה, ובשביל תפילת ליל שבת זו שהתפלל אחרי קבלת עול מלכות שמים שלמה במחיצתם של עבדי המקום - די לו.

הרי גמרו בני החבורה את תפילתם, כבר שמו כתר מלכות בראש מלכם, כבר גמרו את ההלל עליו בבואם לפני ולפנים - עתה יוצאים הם בני חורין ושמחים בשמחת מלכם. לשבת ליד שולחנם הם באים, לסעוד לכבוד מלכם סעודת שבת כי 'אות הוא לעלם, כי שששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ'...

זוליג ישב בין המסובים, וענינו סוקרות את היושבים שם בהערצה... שכנו לשולחן מזג כוס יין משובח והושיט לו: קח זוליג, לכבוד שבת קודש!

וחשק להתקרב לבורא עולם... התפילה הסתיימה, אולם הכיסופין הלכו והתגברו...

זוליג החל במסע הכיסופין... ואז, לאחר מסע נדודים ארוך, הגיע לקוצק, לבית מדרשו של הגה"ק רבי מנחם מנדל, השרף מקוצק זיע"א.

כשבא זוליג לבית המדרש שבקוצק ערב שבת היה, ולנגד עיניו נגלה עולם חדש. ראה את אנשי החבריה (תלמידיו של השרף מקוצק) בשעת הכנותיהם לקבלת שבת ולתפילת ערבית, הביט בפניהם והנה שם יקד יקוד כיקוד אש, ורגליהם צועדות הלוך ושוב ממזרח למערב וממערב למזרח, פעמים לאט ופעמים מהר ודומה כאילו חובקים קצות תבל בצעד.

והנה עומד לו זה על ידו, רגלו אחת על הספסל ורגלו שניה על הרצפה, עיניו מבהיקות בנוגה כזה שלא ראה מימיו והן נעוצות באשנב העליון שבחלון המזרח, והרי עומד הוא ככה עידן ועידנים ומזמזם לו בפיו נעימה חרישית שוברת עצמות ומנקרת גידים. איש זה אינו מראה לא נייע ולא ניד בשום אבר מאבריו, עפעף אחד אינו משנה מצבו מכמות שהיה לפני שעה ארוכה - אף על פי כן כמה חיים וכמה תנועה ותסיסה שופעים מכל הווייתו של זה!

גם פלוני זה שעומד ממולו בקצה השני של בית המדרש, דומה הוא כמעין בספר ואולם בת צחוקו שעל פניו שמאירה והולכת בכל פעם יותר, מעידה שאותיותיו של הספר שמעיין בו, הינן לו רק נקודת אחיזה עבור עיניו שלא תהיינה משוטטות בחלל סתם, ואילו הוא עצמו שקוע ברעיונותיו שאינו רואה ואינו שומע מאומה אלא את קול לבבו שהוא סח עמו שיחה של רצון וחדוה.

מעין החכמה

גם בשכבי על מטתי בדברי תורה ולא תחשב לי
שכיבה זו עוון...

אבל הרי שעת קריאת שמע של שחרית
מתקרבת לסופה וכולם ישנים על
מטותיהם עוד - המקילים אנשי החבורה
בהלכה זו, שפוטרים עצמם מקריאת שמע
בעונתה באונס שינה? אין הדבר הזה מתקבל
על הדעת שהרי מכיר זליג בהם שהם נושאים
בעול מלכות שמים שלימה ואין משא אשר
יכבד עליהם ואין קרבן אשר יקר להם! אם
כן, איפוא מה הוא הדבר הזה שרואה הוא
עכשיו - ואם אמנם יכולים השקועים בשינה
לפטור עצמם באונס שינה - במה יכול אני
לפטור עצמי והרי ער הנני! - ויתנער לקום.

בעוד שזליג מתנער מעל משכבו, אך הרים
את ראשו, וברגע הזה נתקעו בו זוג
עיניו של שכנו למשכב. כנראה נייער לרגע
גם הוא ויתקע בו את מבטו ויוסיף לישון...
בתחילה לא שם לבו לדעת מי הם שכניו, מה
זה משנה הזה או זה, עכשיו שראה את פני
שכנו, וביותר את עיניו, מיד הכירו - הלא
הוא ראש החבורה, ר' חיים שמו, אותו
האיש שכל העינים נשואות היו אליו אמש.

אבל למה זה נרתע זליג ממחשבתו
הראשונה שאמר בתחילה לקום -
למה אינו קם? ההפיל זה חיתתו עליו? וכי
יש בזה משום מעשה רע חס ושלום שחשב
לקום לקרוא את שמע בעונתה - למה נבהל
ונפחד? אפשר אין זה אלא מעשה ילדות
שהוא בוש בחברתם של אנשים חדשים לו?
ואולם גדולה ביותר היתה תמיהתו של זליג
על האיש עצמו, מאחר שכבר נייער - למה
חזר לתנומתו?

זליג שתה את הכוס. ולאחריה באה עוד
כוס ועוד כוס ועוד...

היושבים ליד השולחן האריכו במאכלם
ובזמרתם, בשירתם ובתורתם,
ולא נחו גופים מזוככים אלה על משכבם עד
שהגיעה השעה שתים שאחר חצות.

הסעודה הסתיימה, וזליג הלום היין, נזרק
למטתו באפיסת כחות.

קרני שמש חמות ומלטפות בקעו מבעד לחלון
ושטפו את פניו של זליג. עיניו נפתחו
והביטו בחרדה לעבר שעון הקוקיה התלוי על
הקיר. השעה הראתה על השעה דקה לתשע.

זליג מביט אנה ואנה, ולתדהמתו הוא
רואה שכל המטות לידו מאוכלסות!
כל החבריא שוכבים על ערשותיהם, איש לא
ננער ממשכבו. איש מהם לא זע ולא נע...

אין זליג מהרהר חלילה אחרי האחרים, ואולם
הרי צריך הוא להחליט אם יקום לעבודתו
את הבורא כהרגלו מאז, ולהיות ער בין הישנים
ולהבליט את ישותו בין גדולי עולם אלה, או
ישאר שוכב עד אשר ינער אחד מהם ממשכבו
ויעשה כמוהו... לבסוף הכריע לצד של 'שכב
ואל תעשה!'. שלא הרהיב זליג עוז בנפשו
להראות עצמו ראשון בין הראשונים האלה, צד
של יוהרא יש בדבר זה להזדרז קודם לזריזים.
אפילו אין כוונתי לשם יוהרא, בכל זאת מוטב
שבני חבורתי יגלו בי מדה רעה ויעקרוה ממני,
משיראו בי מדה טובה וישבחוני עליה ואבוא
לכלל התנשאות - כך אמר לעצמו ונשאר על
משכבו. שעדיין היתה שהות מה עד לסוף זמן
קריאת שמע של שחרית, וכמו פסק לעצמו:
'דיבור אסור הרהור מותר' - יכול אני להרהר

מעין החכמה

היה מקום בין פקחי עולם אלה להיתמם ולומר: 'מה?' אף כי גם מענה לא היה בפיו של זליג, על כן אמר: 'לא התפללתי עדיין'...

חייך הלה וחייכו יתר שכניו לשולחן. וחצקל אמר לו: 'הרי קמנו יחד, נו!...' לא ידע זליג מה להשיב ומפיו נפלטו המילים: 'אני לא נוהג לאכול ול... קדש לפני התפילה'. הדברים יצאו מפיו של זליג ופני חצקל נתעוותו כפניו של מי ששמע דבר מגונה מאוד. אף כל מי שעמד שם עוד ושמע דיבורו של זליג, סלדו אזניו לשמע דיבור כזה - 'אני לא נוהג'... גם זליג עצמו הודה בלבו שפיו הכשילו לומר: 'אני', במקום שאין שם אלא 'אנכי' בלבד ואין עוד מלבדו...

ישב לו זליג במקומו ומסביב לו עומדים כמה וכמה אנשים. הללו נוזפים בו על עקשנותו ועל העזתו להמרות פי גדולים ממנו, הללו מחייכים אליו חיוך של שידול כאילו אומרים לו: מפני שתינוק אתה אינך בר עונשין ואולם צריך התינוק לציית לגדולים ממנו...

עוד ועוד הוסיפו ללחוץ עליו בכל מיני לחץ עד שעולמו חשך בעדו. ובגבור עליו הלחץ מאוד עד למעלה ראש, וכיד הקוצקאים הטובה עליהם במלאכה זו, נתברו חמתם וקצפם עליו ויאמרו להשחיתו ולעשות ממנו גל של עצמות בגלל גסות רוחו ובגלל עקשנותו... ואולם זליג קבלה גמורה קיבל עליו בלבו - יעבור עלי מה, לא אשמע להם בדבר זה, לא אשתה יין ולא אוכל עוגה לפני התפילה!

אכן נשאר זליג בשלו עת מרובה, שעמד בלחץ כל מחרפיו, עד שניגש אליו זקן אחד מבין החבורה ויצילתו מן הקמים עליו, שגער בהם ויאמר אליהם: ראו אברך זה

מענה כבר לא שבה אליו מנוחתו, שידע זליג בבירור שאם יתמהמה עוד, ודאי שיעבור הזמן ונמצא מאחר זמן קריאת שמע במזיד. מיום שעמד על דעתו, אינו זוכר שקרהו מכשול זה - היאונה לו מכשול כזה במקום הזה דוקא, בקוצק?

אז אמר זליג בלבו: יעבור עלי מה - ואני אקום על רגלי! - באותו רגע שקם זליג מעל משכבו, נייערו גם כולם נטלו ידיהם בזריזות, לבשו מלבושיהם בחפזן וירוצו החוצה וקראו את 'שמע'. לא איחרו מועדה. אז אמר זליג: אין הקב"ה מביא תקלה על ידי הצדיקים...

ובשובם אחר כך החדרה, הורמו המצעות וניתנו במקום אחד, כסו המטות, הוצאו מי הנטילה מן הבית והסדר של אמש הושב על כנו. השולחן באמצע החדר והמסובים לידו איש איש על מקומו.

בטח הם יושבים ללמוד תורה - חשב זליג - שהרי אין עומדים בתפילה אלא מתוך דברי תורה...

יענקלי - נשמע פתאום קול הקורא - 'העולם' מחכה! - נו, נו, מידי! - השיב יענקל כמתנצל. וירא זליג והנה יענקל רץ בחפזן וניגש לאחד התרמילים, הוציא משם בקבוק יין משובח, ומתרמיל אחר הוציא עוגות שמרים, וישם על השולחן.

'מזמור לדוד' נשמע הקול ברמה. הקידוש הסתיים, והחבר'ה פרסו לעצמם פרוסות עבות של עוגות, והחלו לאכול אותם לאט ובמתינות...

איש אחד שישב מימינו של זליג המכונה 'חצקל' בפי בני החבורה משך בשרוולו של זליג וזירזהו לאמר, נו!... לא

מעין החכמה

ולא נותרה בו עוד רוח לכלוא את בכיו משיעלה
ויגבור אלמלא שמע קול נזיפה: שבת!!!

את כל שארית כחו אגר זליג המסכן הזה והמשיך
בקידוש: 'על כן ברך'... סברי מרן... ברוך אתה...

בטרם הספיק זליג להוציא מפיו את שם ה'
מן הברכה לבטלה שעמד לברך -
נגזזה הכוס מידו, נחטפה העוגה, ובפישוט
ידים ורגלים היה מונח על הספסל, ובהרף
עין ניתכו עליו מהלומות רבות והצלפות
מלוות תוכחות ונזיפות קשות:

כמה קטן הוא בעיניך האלקים שאתה עובד
אותו עד שר' חיים חזק ממנו! אי לך
שוטה, שאתה מבטל רצון בוראך מפני
רצונם של עבריינים בעיניך ושהם מטילים
ספק בוודאויותיך!...

הכו, הכו, אל תחמולו, 'ישנים' הוא רואה
ואינו רוצה להיות ער ביניהם, 'ערים'
הוא רואה ומתיירא להיות ישן ביניהן. רק את
אלקיו אשר בלבו ובתוכו, בכל לבבו ובכל נפשו
- אותו בלבד אינו רואה וממנו אינו מתיירא!...

הכו, הכו, אל תחמולו! הרי לך **אחת** - על
שלא קמת לעבודת בוראך והתביישת
מפני המלעיגים בעיניך! **אחת ואחת** - על כי
חשדת בכשרים! **אחת ושתיים** - על התפתותך
לעשות את אשר לא כדת! **אחת ושלוש** - על
אשר אתה פונה ל'אלילים' ועובד 'לאני' שלך!

מסתבר, כי עד שניעור זליג בשעתו הקבועה
לו, כבר הספיקו בני חבריא זו
לקום עם אור הבוקר ולהתפלל בציבור בכוונה
וגם לעסוק בעסקיהם עסקי שמים, ושוב
אחר כך למטותיהם בשביל ללמד לקח לזה
הבא בסודם, את הלקח הראשון בקוצק...

שלשם שמים מתכוין, אל תחרפוהו. קרבוהו
אל ר' חיים ואת אשר יאמר ר' חיים - יעשה.

שכניו של זליג ששמעו לעצה זו של הזקן,
לא המתינו עד שיאמר בפירוש
שהוא מסכים, וכהרף עין לקחוהו והביאוהו
למקומו של ר' חיים, והרי הוא עומד לפניו
בחרדה גדולה.

ר' חיים לא הרים עיניו כלפי זליג - שאילו היה
זליג רואה את עיניו, היתה רוחו נשברת
לפניו - רק ישב מהורהר ועיניו למטה והקשיב
למה שסיפרו 'שושביני' של זליג באותה שעה,
על מריו הקשה ואת כל אשר דיבר שלא כהוגן...

אחר ששמע ר' חיים כל זאת, הפליט מתחת
שפמו כמה מילים בלחישת של
נשמעו לזליג כולן, אלא מקצתן בלבד.
ואולם די היה במקצת ששמע מפיו, כדי
שירדו חדרי בטן ולא תקום בו רוח של
'מרדנות' עוד. 'שונא ה' כל גבה לב' - פסוק
זה ודאי שיצא מפיו של ר' חיים. 'הפורש'
מדרכי הציבור' - גם מאמר זה קלטו אזניו
- מהיכן יהיה לו לאדם כח כזה של גבורה
לעמוד מול ציבור גדול ולמרות פיו של גדול
הגדולים כר' חיים?

לא כמה עוד רוחו של זליג. כרע ונכנע.
אותם ה'שושבינים' שהביאוהו לפני ר'
חיים, הם גם החזירוהו למקומו והושיבוהו
על כנו, ושוב מיני המזונות מכוסים והכוס
של קידוש מזוג... ביד ימינו.

ושמרו בני ישראל את השבת, ודמעותיו
חונקות גרונו. 'זכור את יום השבת
לקדשו כי ששת' - והדמעות פרצו כל מסגר.

העולה מן האמור להלכה ולמעשה

ולעתים היא מבעירה בלב אש נוראה של כעס,

שנאה, רצון לנקום, ולנפש אין מנוחה...

לעתים היא כובשת את האדם בדמיונות שאם הוא

לא ישיג את רצונו, הוא יהיה אומלל...

והאדם נהפך להיות עבד לתאותו... וכן על זה הדרך.

אך הכלל המשותף, שסערת רגשות מוציאה את

האדם מהאיזון הנפשי, שומטת את הקרקע

מתחת רגליו, ושואבת אותו לתוך עולם דמיוני...

וכל זה נגרם מכשלון על שמירת חמשת

החושים...

אדם הרוצה לחיות חיים שלווים ובריאים, חיים

מאוזנים, חייב לברוח מכל דבר הגורם

לסערת רגשות...

ה. כדי לחיות חיים טובים ומתוקנים צריכים

להקפיד על שלשה דברים: א. לקדש את

חמשת החושים. ב. לעסוק בתורה. ג. לעסוק

בגמילות חסדים!

וזה לשון הגמרא הקדושה (סנהדרין צח:): תניא,

שאלו תלמידיו את רבי אלעזר: מה יעשה

אדם וינצל מחבלו של משיח? (השיב להם): יעסוק

בתורה ובגמילות חסדים!

א. עיקר מהות חיי האדם הם הרגשי נפשו

ודעתו, וככל שהרגשיו עמוקים ודעתו רחבה

יותר, כך חיותו עמוקה יותר, ואם אין הרגשתו

חיה בקרבו הריהו כמת שאינו מרגיש.

ב. ההגדרה האמיתית של החיים הם רק כפי

התגלות הרגשות! אדם שהרגשות שלו

מתוקנים ומאוזנים, מלאים חיות ושמחה, הרי

לימי שהותו בעולם הזה אפשר לקרוא 'חיים'.

ולעומתו מי שרגשותיו לא מתוקנים, והחיים

הפנימיים שלו קודרים ואפרוריים,

מלאי אבק וקורי עכביש - אי אפשר לקרוא לימי

שהותו בעולם הזה, חיים!

ג. חמשה שערים יש לנפש, והם: ראייה, שמיעה,

ריח, דיבור, ומישוש. וכל המידע המגיע לנפש

הוא דרך השערים הללו.

אדם שלא שומר על החושים שלו, הוא נכנס

למערבולת איומה של סערת רגשות.

ד. צמד המילים האיום - 'סערת רגשות', מעורר

פחד וחלחלה בלב כל מי שחש בו פעם.

אין גבול לאופני הגילוי של הסערה, לעתים היא

משתקת, מצמיתה, מקפיאה כל רצון.

מעין החכמה

אין לו לאדם אלא לקיים את רצון אביו ומלכו

שבשמים, ואפילו אם קשה הדבר,

ואפילו יעמוד בודד נגד רבים המסיתים

אותו, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך...

ולא היו כל התוכחות קשות על זליג, אלא

כשמן המור בעצמותיו, כי על כן היה

לו זה תחילת לימודו ביטירונותי של לגיון

הקוזאקים.

ביקור הרב משה בוסו שליט"א
רב קהילת שערי ציון, ניו יורק

ברכה וייעוץ לחייל יקר
לאחר השיעור המרכזי באשדוד

מסילות אל הנפש
הכי קרוב לסוריה

הרב חיים מגורי שליט"א בשירת חיזוק
לאברכי כולל המאיר לארץ

תיקון היסוד בשיעור המרכזי באשדוד

מאיר העולם

עצה והדרכה לחיילים היקרים
בבית המדרש המאיר לארץ

ניחום אבלים וברכות
למשפחה היקרה ולמנחמים

השיעור המרכזי באשדוד

השיעור השבועי בבית שמש

מסילות אל הנפש ב-5 שפות
בשדה התעופה

חלקה לילדי ישראל

התקדמות הבניה בבית הרב יורם

הכנות אחרונות במרכז
מורשת הרב יורם

סגירת תקרות בית המדרש

בס"ד

ניתן להשיג את ספרי מכון המאי"ר לארץ בחנויות המובחרות:

כל תורת אבינו מו"ר הרב **יורם אברג'ל** זיע"א
ובנו וממשיך דרכו מו"ר הרב **ישראל אברג'ל** שליט"א

בני ברק

הדרת הספר,
גוטמן
אמרי חיים 22
03-677-4886

באר שבע

מקור החכמה
אברהם אבינו 91
050-528-0680

אשקלון

בית יוסף
צה"ל 33
054-698-9411

אשדוד

משה שדה
תשמישי קדושה
כנרת 5
052-395-1001

חולון

בשם השם
דב הוז 8
052-608-7084

חדרה

אורייתא קדישתא
הרצל 96
052-537-7184

בת ים

מחסן הפצה בת ים
הנביאים 50
050-231-1542

בני ברק

ספרי אברמוביץ
קוטלר 5
03-5793829

ירושלים

הפצת ספרי קודש
דוד 2
02-623-0294

ירושלים

נידם שיווק
ספרי קודש
רבנו גרשום 5
050-523-3597

חולון

חיים ביד
מבצע סיני 9
03-501-0177

חולון

רמי לוי ספרי קודש
ראול ולנברג 4
054-315-0091

קרית גת

ספריית דרך חיים
הארז 42
052-565-0181

נתיבות

והגית בו
רבי עקיבא 1
054-685-8486

לוד

עטרת רחל
רמז 3
052-830-1603

ירושלים

ספרי אברמוביץ
מאה שערים 15
02-502-2567

תל אביב

הוד יוסף
לחי 55
052-600-5582

שדרות

מרכז הקדושה
בן יהודה 14
08-689-9600

ראשון לציון

אמרי שפר
הרבי מלובביץ' 5
052-832-5207

חנויות המעוניינות להצטרף, ניתן לפנות למס': 054-474-9330

שעורי השבוע

מפי הרה"ג רבינו ישראל אברג'ל שליט"א

LIVE

השיעורים מועברים גם בשידור חי בערוצי המדיה של בית המדרש 'המאיר לארץ'

ראשון - כל שבוע בשעה 20:30 ערבית ושיעור

בית כנסת היכל אליהו, רח' נחל מטע 6 | השיעור יועבר בדיוק קול ברמה

בית שמש

קול ברמה

שני - כל שבוע בשעה 18:30 מנחה ושיעור

בית הכנסת 'היכל נפתלי', רח' ברוריה 6

אשדוד

חמישי - כל שבוע בשעה 18:30 מנחה ושיעור

בית המדרש 'המאיר לארץ', רחוב הקציר 666

נתיבות

פרשת מטות מסעי

א' אב ה'תשפ"ה

זמני שבת קודש

רבינו תם	יצאת שבת	הדלקת נרות	עיר
21:06	20:14	19:21	באר שבע
21:06	20:13	19:23	תל אביב
21:10	20:17	19:23	חיפה
21:49	20:17	19:09	אילת
21:09	20:15	19:25	ירושלים
		19:05	ירושלים 40 דק'

מסילות אל הרב

"אלה מסעי בני ישראל" - במסעות הכתובים בפרשתנו, נרמז כל מה שעבר, עובר ויעבור, כל אחד מישראל במשך כל ימי חייו, מיום לידתו ועד לפטירתו. מן העולם.

(אמרי נועם במדבר, עמוד שצ"ט)

יש לכם מה לספר לנו על המסילות? כתבו למייל: 3740200@h-l.org.il

ערוצי מחלקת המדיה

www.hameir-laarets.org.il

08-649-9859 קו המאיר לארץ

08-37-40-200

הפצת תורה חובקת עולם
היה שותף 08-37-40-200

לתרומות:

- בנק מזרחי טפחות,

סניף 433 קריית גת, חשבון 96556

- בנק הדואר, סניף 1, חשבון 27016519

- בכל עמדות 'נדרים פלוס'